

Upravni odbor P/GKFBiH

Komora kakvu želi privreda

Upravni odbor Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH održao je Osmu sjednicu u Gabeli krajem oktobra.

Pored niz pitanja o kojima je raspravljano, pažnja je posvećena transformaciji i reorganizaciji komora u FBiH i u potpunosti je podržan novi koncept komorske organizacije

Naime, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o privrednim komorama u FBiH od 01. 01. 2004. godine stupa na snagu dobrovoljno članstvo u komorama u FBiH. Svjesne ove činjenice komore su pripremile radni tekst Zakona o komorama u FBiH koji predviđa ustroj, transformaciju i racionalizaciju organizovanja komora. S obzirom na ustavni ustroj FBiH, vodeći računa o evropskim standardima u asocijativnom organizovanju, članstvo u komorama se stiče pristupanjem u komore kantona/županija čime se automatski postaje i član P/GKFBiH.

Zašto se predviđa ovakav način učlanjenja?

Većina nadležnosti, kada je privreda u pitanju, na nivou je FBiH. Radi bržeg i racionalnijeg rada P/GKFBiH će sve stavove i mišljenja o određenim pitanjima dobijati od članstva u kantonalnim/županijskim komorama, objединiti ih na federalnom nivou i o njima organizovati partnerski dijalog sa struktu-

rama vlasti i njenim institucijama. Cilj ovakvog načina organizovanja je lakši i racionalniji pristup određenim pitanjima i problemima članova.

Zakonom se predviđa da se podjela nadležnosti komora u obavljanju poslova u okviru komorskog sistema u FBiH utvrđuje Međukomorskim pravilima na principima:

- teritorijalne pripadnosti u ostvarivanju partnerskih odnosa komorskog sistema sa teritorijalno nadležnim organima zakonodavne i izvršne vlasti i uprave;
- pogodnosti svakog člana da ostvaruje svoja prava preko komorskog sistema u oblasti unapređenja i razvoja privrede i poduzetništva, obavljanja javnih ovlaštenja i drugih funkcija komorskog sistema;
- efikasnosti i funkcionalnosti obavljanja poslova za članove komorskog sistema.

Pažnja je posvećena malim i srednjim preduzećima, te je radnim tekstom Zakona predviđeno pružanje niz usluga koje će im olakšati poslovanje i dalji razvoj. To su:

- pružanje savjeta i pravnih usluga prilikom registracije, preregistracije, zaključivanja ugovora, izradz biznis-planova, informacije o kreditnim i donatorskim izvorima i druge relevantne informacije za osnivanje i razvoj SME samostalno i u saradnji sa lokalnim i međunarodnim organizacijama koje se bave pružanjem podrške SME;

- istraživanje tržišta prikupljanjem podataka i informacija na lokalnom i širem nivou i plasiranje informacija relevantnih za tržišna kretanja u zemlji, EU i šire u cilju poslovnog povezivanja privrednih subjekata i obavljanja poslova ponude i tražnje;

- te druge vrste usluga zavisno od potreba i zahtjeva članova.

U cilju racionalnijeg i efikasnijeg rada predviđa se da u Komori Federacije kao najviši organ upravljanja bude Privredno vijeće koje bi bilo sastavljeno od predsjednika upravnih odbora kantonalnih/županijskih komora i određenog broja istaknutih privrednika kantona/županija. Na ovaj način bi se postigla direktna koordinacija aktivnosti od interesa za članove komora u FBiH.

Kada je finansiranje komora u pitanju, osnovni cilj je da se, u principu, zadrži dosadašnja visina članarine utvrđena prema ekonomskoj snazi članova, te jedna uplata članarine za sve komore u FBiH. Zauzvrat, članovi bi:

Bili u familiji jedinstvene privredne asocijacije, po uzoru na drugi poslovni svijet;

Imali legitimnog i kompetentnog zastupnika pred organima zakonodavne i izvršne vlasti, te predstavljanja u zemlji i svijetu; imali svoja udruženja, vijeća, sekcije, komisije i druge oblike organizovanja, za zastupanje i realizaciju svojih poslovnih ciljeva;

Mogli izvršiti bitan uticaj u stvaranju povoljnog okruženja za biznis i uspješno poslovanje;

Imali na raspolaganju svoju asocijaciju za svaku vrstu stručne pomoći, kao i organiziranje svih vrsta privrednih manifestacija od zajedničkog ili pojedinačnog interesa;

Imali na raspolaganju kompletnu infrastrukturu za provođenje svih oblika aktivnosti, usaglašavanje stavova i artikulisanje interesa.

Za članove bi se obavljala konkretna javna ovlaštenja po povoljnijim uslovima.

Članovi Upravnog odbora su se, u principu, saglasili sa novim konceptom organizovanja komora u FBiH, uz sugestiju da se u njega treba uključiti i Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora BiH, kao nacionalna - državna komora, kojoj je osnovni zadatak predstavljanje i promoviranje privrede u zemlji i inozemstvu. Uključenjem ove komore u nove trendove bio bi zaokružen komorski sistem u cijeloj BiH čime bi čla-

novi imali punu podršku i veliku korist od asocijativnog organizovanja kroz komorski sistem.

Upravni odbor je saslušavši probleme koji godinama pritišću proizvodnju i preradu, kao i izvozno-uvozne rezultate, u svemu našao samo razlog više da podrži zakonski prijedlog o transformaciji komore sa naznačenim dopunama u uvjerenju da je to kvalitet više u organizaciji i funkcionisanju privrede i njenih asocijacija, što će se pokazati primjenom, a što je sve i stvarni razlog da se dobrovoljnost članstva afirmiše pojedinačno i primjerom.

Dalje aktivnosti predviđaju partnerski dijalog sa Vladom FBiH i resornim ministarstvom.

M. I.

GLASNIK

Privredna/Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine

List izlazi mjesečno.

Godina IV

Broj 14

novembar/studenj 2003.

GLASNIK uređuje

Redakcijski kolegij:

Željana Bevanda, glavni urednik,

Mira Idrizović, odgovorni urednik,

članovi:

Šemsa Alimanović, Dubravka Bandić, Ljubo Dadić, Fahrudin Dikić,

Juso Škaljić i Meliha Velić, sekretar Redakcije.

DTP: "Privredna štampa"

Adresa:

Privredna/Gospodarska komora FBiH

- za Glasnik -

71000 Sarajevo

Branislava Đurđeva 10/IV

Kontakt osoba: Meliha Velić

Telefon: 033/267-690

e-mail: m.velic@kfbih.com

Telefoni:

033/663-370 (centrala)

033/217-782

Faks: 033/217-783

www.kfbih.com

Izdavač:

"Privredna štampa" d.d. Sarajevo

POSLOVNI NOVINE

Štampa:

Birograf, Sarajevo

Za štampariju

Rizah Mustafić

Besplatan primjerak

Novi sadržaj i način rada

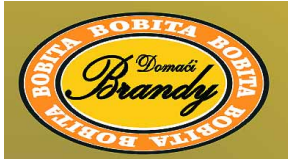
Prelazak sa obaveznog na dobrovoljno članstvo u komorskom sistemu neminovno će usloviti i reorganizovanje ne samo sadržaja nego i načina rada. Šta o tome misli privreda ili tačnije na pitanje "Šta očekujete od transformacije Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH" (šta zamjerate dosadašnjem radu i kakav novi kvalitet će se postići reorganizacijom) odgovorili su direktori bh. firmi. U ovom broju prenosimo mišljenja nekih od njih, pozivajući sve čitaoce "Glasnika" da svojim sugestijama doprinesu kvalitetnijem definisanju budućeg rada i da dobrovoljno učestvuju u ovoj malo, ali korisnoj anketi.

**Mladen ĆORIĆ, tehnički direktor
"Bobite" Co Čitluk**

- Dosadašnji odnosi i suradnja sa GKFBiH, posebice njenim Uredom u Mostaru, su na dosta visokoj razini. Istaknuo bih kao pozitivno iskustvo organiziranje i rad strukovnih asocijacija, jer mi većinu svojih zahtjeva spram Vlade i resornih ministarstava ostvarujemo kroz Grupaciju proizvođača alkoholnih pića i vina, koja je formirana i djeluje pri GKFBiH. Mislim da je nemoguće da bilo koji pravni subjekt samostalnim nastupom prema organima vlasti može ostvariti svoje ciljeve, znači bez povezivanja u strukovne asocijacije koje djeluju u okviru Gospodarske komore.

Koliko sam upoznat, buduća reorganizacija Gospodarske komore sadržavat će princip dobrovoljnog članstva, što će možda biti dodatni motiv za Gospodarsku komoru da se nametne kao ozbiljan partner privrednim subjektima u pomoći pri rješavanju njihovih zahtjeva. Na temelju dosadašnjih iskustava, mi ćemo zasigurno i ubuduće biti članica Gospodarske komore.

**dr Đevad HANDŽAR, vlasnik firme LAKS d.o.o.
Salakovac i predsjednik Grupacije proizvođača
ribe i riblje mlači P/GKFBiH**

- Za mene u dosadašnjem radu u privredi (20 godina) komora je bila veza između privrednika, tj. privrednih problema i ministarstava, odnosno vlasti, te permanentno podržavala prijedloge privrednika i probleme pratila do njihovog praktičnog rješavanja na najvećim zakonskim nivoima. Prijedlozi reorganizacije Komore prvenstveno na dobrovoljnom finansiranju su put ka gašenju ove institucije, što za mene znači da je potopljen posljednji stub koji je čuvao domaću proizvodnju.

Mislim da se mora pojasniti prvenstveno stranim stručnjacima koji su došli da pomognu oživljavanju privrede u BiH, a podržavaju neku komoru koja će biti dobrovoljno finansirana, da dolaze iz zemalja koje imaju jake, čak po regijama, komore, te da nije dobro vršiti eksperimente u zemlji koja je sa "porođajnim privrednim pitanjima".

U svakom slučaju, treba istaći da komora mora smanjiti svoj aparat, te kadrovski ojačati svoje službe, a tu prvenstveno mislim da jednim menadžerskim odnosom kako sa resornim ministarstvima tako i stranim stručnjacima izbore mjesto koje joj pripada.

Jako loše za ovu zemlju, a time i njenu privredu jeste što su ministarstva i komora u permanentnoj opoziciji. Podržavam unutarnju reorganizaciju u komori, gdje će ljudi i sektori imati svoje planove, te svojim odgovarati pretpostavljenim, a nesposobne odstranjivati kako bi se pružila šansa da propulzivnije snage naprave komoru koja će biti "Servis privrede BiH".

mr Šefkija BOTONJIĆ, generalni direktor "Natrona", Maglaj

**natron
maglaj**

- Obaveznosti ili dobrovoljnosti članstva u komorama su pitanje oko kojeg su postojala različita stajališta i vođene posebne rasprave i prilikom donošenja Zakona o komorama 1998. godine. Zbog toga je Zakonom prihvaćeno kompromisno rješenje da na početku konstituisanja komora, odnosno uspostavljanja komorskog sistema u BiH članstvo bude obavezno i da se nakon isteka prvog (dvogodišnjeg) mandata članstvo konsultuje radi preispitivanja obaveznosti u komorama.

Na žalost, ovu obavezu komore nisu ispunile i međunarodna zajednica je na stanovištu da se moraju reorganizovati kako bi se ova institucija prilagodila savremenim potrebama privatnog sektora, a sve u cilju kreiranja povoljnijeg poslovnog okruženja za domaća i strana ulaganja.

Ja lično, od novog organizovanja komora po principu dobrovoljnog članstva, očekujem:

- da će se komorski sistem organizovati kao jedna moderna privredna asocijacija koja će moći odgovoriti obavezi u vremenu u kojem očekujemo oporavak, obnovu i razvoj privrede u Bosni i Hercegovini;

- smatram bitnim da će se unaprijediti koordinacija sa izvršnim organima vlasti;

- bilo bi dobro da se kantonalne privredne komore organiziraju isključivo na regionalnom principu, uvažavajući sve prednosti koje dovode privredu u jedan kvalitetniji status;

- definisati programske aktivnosti usmjerene ka sistemskim rješenjima,

- bitno je da se komore i kadrovski profiliraju i da u komorama zaista rade sposobni a ne podobni kadrovi;

- racionalizirati troškove komora i težiti sve većem učešću na davanju usluga a smanjivati prihod od članarine.

Želim da kažem da smo mi već potpisali Izjavu o pristupanju u članstvo Komore, jer u ovom momentu nemamo alternativu i svi zajedno moramo preko organa Komore kontinuirano raditi na bržem i kvalitetnijem transformiranju, jer to su, realno, jedine asocijacije preko kojih možemo rješavati naša strateška pitanja iz oblasti privrede, a to posebno preko strukovnih grupacija.

Zato očekujem da i druge firme pristupe u članstvo komora.

Enver R. ŠOŠKIĆ, dipl. ecc., zamjenik generalnog direktora Dallas Company

Moj odgovor ću dati kroz slijedeća potpitanja:

Šta očekujemo od transformirane P/GKFBiH?

- S obzirom na to da živimo i radimo u našoj BiH, zemlji koja je nakon rata u fazi oporavka, obnove i razvoja privrede, te provođenja tranzicije u svim privrednim i društvenim sferama od transformirane P/GKFBiH očekujem:

- Definiranu asocijaciju privrednih subjekata na svim nivoima od Kantona pa nadalje do državnog nivoa, sa jasnom podjelom kako poslova tako nadležnosti i aktivnosti;

- Punu kompetentnost u zastupanju i predstavljanju interesa članova komorskog sistema kako pred organima zakonodavne, izvršne vlasti, tako i u razvoju međunarodnih privrednih odnosa;

- Usaglašene programe aktivnosti usmjerene ka sistemskim rješenjima, zakonima koji definiraju oblast privrede i ekonomije, te rješavanju konkretnih problema članova iz svake privredne grane;

- Kroz racionalniju organizaciju komorskog sistema postići veću efikasnost u radu, posebno u ciljanom vođenju aktivnosti i akcija prema izvršnim organima vlasti.

Sve ovo radi unapređenja partnerstva i bržeg privrednog razvoja BiH.

Šta zamjerate dosadašnjem radu?

- Prije svega, loša ili zastarjela zakonska regulativa o obaveznosti pristupanja u članstvo, a samim tim i finansiranja PK je od ove asocijacije privrednih subjekata napravila jednu usporenu i neefikasnu organizaciju bez pune kompetentnosti u zastupanju i predstavljanju interesa privrede;

- Nedovoljna saradnja svih komora u BiH je za posledicu imala neefikasnost u radu i zbog toga slab uticaj na organe vlasti i slično;

- Preglomazan, neracionalan komorski sistem sa ogromnim preklapanjima u poslovima...

Kakav novi kvalitet će se postići reorganizacijom P/GKFBiH?

- Iniciranje i rješavanje problema koji danas terete privredu kako bi kroz zajednički rad mogli stvoriti jedinstven ekonomski prostor u BiH;

- Dobru spregu između privrede i izvršne vlasti, kao i uticaj na zakonodavne organe u donošenju reformskih propisa, a u cilju bržeg i efikasnijeg privrednog razvoja itd.

Skupština Udruženja

Udruženje profesionalnih posrednika - brokerskih kuća Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH održalo je Skupštinu, u Sarajevu, 03. novembra

Shodno zaključku sa prethodne sjednice Skupštine i izmjenama i dopunama Pravilnika, bilo je potrebno pripremiti prijedlog članova Upravnog odbora Udruženja. U skladu sa Pravilnikom, tajnim glasanjem izabrani su članovi Upravnog odbora Udruženja u sastavu: Zijad BLEKIĆ, Ramo HADŽAJLIĆ i Edina MEŠTROVAC.

Zaključeno je da Upravni odbor sačini program budućih aktivnosti i definiše probleme sa kojima se susreću članovi Udruženja, te sačini prijedlog načina i postupaka njihovog rješavanja. U tom cilju uvesti u praksu kontinuiranu saradnju sa Komisijom za vrijednosne papire, Sarajevskom burzom - burzom i Registrom vrijednosnih papira.

Odlučeno je da se angažuje jedan radnik koji će profesionalno pratiti rad Udruženja, a zadužuje se Upravni odbor da sagleda potrebu angažovanja u punom ili nepunom radnom vremenu, uslove koje treba da ispunjava radnik, druga pitanja vezana za obavljanje poslova i buduće aktivnosti, te o tome informiše Skupštinu Udruženja.

Pažnja je posvećena i pitanju učestale prakse da se prenos vlasništva vrijednosnih papira obavlja po osnovu darodavnih ugovora ili ugovora o poklonu, što je istaknuto u diskusiji u kojoj su učestvovali svi prisutni.

Zadužen je Upravni odbor Udruženja da se odmah obrati Komisiji za vrijednosne papire i uputi zahtjev za privremenu

obustavu prenosa vlasništva vrijednosnih papira po osnovu darodavnih ugovora između lica koji nisu srodnici.

Raspravljajući o problemima sa kojima se susreću u radu, doneseni su sljedeći zaključci:

- Kontaktirati sa Udruženjem investicionih fondova i pokušati postići saglasnost o razmjeni informacija o javnim i transparentnim podacima;
- Pokušati postići sporazum sa Komisijom za vrijednosne papire da se iznađe način da brokerske kuće imaju mogućnost dobijanja određenih javnih finansijskih podataka za preduzeća koja vrše finansijske transakcije na Berzi/Burzi;
- Pokrenuti inicijativu za izmjenu Pravilnika kojim je regulisano da su brokerske kuće dužne uz dokaz dostavljati klijentu završni obračun i predložiti da se utvrdi ova obaveza samo na zahtjev klijenta;
- Predloženo je da polaganje brokerskih ispita organizuje Sarajevska berza/burza u saradnji sa Udruženjem;
- Ponovno je postavljeno pitanje uvođenja kontinuirang poslovanja na Berzi/Burzi, te uvođenja kliringa i setlmenta, kao i uvođenje srednjeg kursa dnevnog poslovanja na Berzi;
- Da Upravni odbor pod hitno razmotri sva akceptirana pitanja i zakaže sastanak sa Komisijom za vrijednosne papire na kojem bi se pokušala riješiti sporna pitanja;
- Preloženo je Upravnom odboru da razmotri i utvrdi stalni termin mjesečnog održavanja sjednica Skupštine Udruženja.

Članovi Skupšne su upoznati sa transformacijom komora u FBiH i dat im je propagandni materijal i obrazac izjave o nastavljanju članstva u Komori na dobrovoljnoj osnovi, uz molbu da se o tome izjasne najkasnije do naredne sjednice.

M. IDRIZOVIĆ

Udruženje profesionalnih posrednika - brokerskih kuća

Konstituirajuća sjednica

Upravni odbor Udruženja profesionalnih posrednika - brokerskih kuća, 11. novembra, održao je Konstituirajuću sjednicu i za predsjednika Upravnog odbora izabrao Zijada Blekića, iz EUROHAUS Sarajevo

Saglasno odluci Skupštine, članovi Upravnog odbora su utvrdili tekst pisma Komisiji za vrijednosne papire sljedeće sadržine:

“Udruženje profesionalnih posrednika-brokerskih kuća Privredne komore Federacije BiH je raspravljalo o darodavnim ugovorima kojima se vrši prenos vlasništva vrijednosnih papira bez učešća institucija tržišta kapitala.

Prema svjetskoj praksi, ovakav način prenosa vlasništva vrijednosnih papira, izbjegavanjem prometa preko organiziranog tržišta, najčešće za motiv ima manipulisanje tržišta kapitala, korupciju, podmićivanje i stvaranje sivog tržišta.

Svjedoci smo da je ovakav način prenosa vlasništva sve češća praksa u FBiH o čemu govore i posljednja zbivanja oko tuzlanskog hotela “Tuzla”.

Komisija za vrijednosne papire Republike Srpske je na vrijeme shvatila čemu vode darodavni ugovori kojima se vrši prenos vlasništva vrijednosnih papira, pa je, prema našim saznanjima, posebnim podzakonskim aktom dozvolila prenos vlasništva na ovakav način samo krvnim srođnicima, a zabranila osobama koje nisu krvni srođnici.

Ukoliko se nastavi sa dosadašnjom praksom, postavlja se pitanje instinskog smisla postojanja i funkcionisanja institucija tržišta kapitala, te potrebe za transparentnim i organiziranim tržištem, što i jeste bio cilj postojećih zakonskih propisa.

Ukoliko se nastavi ovakav način prijenosa vlasništva vrijednosnih papira preko darodavnih ugovora, moglo bi se desiti da normalno funkcionisanje tržište kapitala u FBiH dođe u ozbiljnu krizu.

Iz navedenih razloga zahtijevamo da Komisija za vrijednosne papire FBiH, kao vrhovni regulator, razmotri ovo pitanje i po hitnom postupku privremeno obustavi prijenos vlasništva vrijednosnih papira preko darodavnih ugovora između lica koja nisu krvni srođnici na period od 60 dana.

Predlažemo da u ovom roku Komisija, na osnovu konsultacija sa ostalim učesnicima na tržištu kapitala u FBiH, razmotri sve naše navode i u skladu sa postojećim zakonskim propisima riješi ovaj problem, vodeći računa o potrebi harmonizacije pro-

pisa entiteta i stvaranju jedinstvenog tržišta kapitala u BiH sa jasno i transparentno utvrđenim pravilima i kriterijima.

Očekujemo da nas u narednih pet dana pismeno obavijestite o vašem stavu o ovom pitanju.”

Upravni odbor je kao prvo pitanje daljih aktivnosti utvrdio potrebu vođenja rasprave o Pravilniku o organizaciji i radu Udruženja i ako se ukaže potreba predložiti izmjene i dopune Pravilnika. Pozvani su svi članovi Udruženja da sve eventualne primjedbe i prijedloge za izmjenu Pravila dostave Upravnom odboru kako bi se pripremila pitanja o kojima će se voditi partnerski razgovori sa Berzom/Burzom.

U daljem radu Upravnog odbora postignut je dogovor o okvirnim aktivnostima za budući period. Prioriteti su uspostavljanje partnerskog dijaloga sa svim institucijama tržišta kapitala:

- Sarajevskom berzom/burzom,
- Komisijom za vrijednosne papire FBiH,
- Registrom vrijednosnih papira FBiH,
- Udruženjem PIF-ova FBiH,
- Ministarstvom finansija FBiH,
- Komisijom Parlamenta FBiH.

Kao prvi zadatak planirano je zakazivanje sastanka sa Sarajevskom berzom/burzom u vezi za Pravilima Sarajevske berze/burze vrijednosnih papira kao osnovnog akta koji reguliše prava, obaveze i rad brokerskih kuća na Berzi/Burzi.

Dogovoreno je da se za narednu sjednicu Upravnog odbora pripreme pitanja koja će biti trajna aktivnost Upravnog odbora i Udruženja.

Mira IDRIZOVIĆ

Saradnja sa Libijom

Posao vrijedan 46.000 eura

Sektor tekstilno-kožarsko-prerađivačke industrije pri P/G komori Federacije BiH sudjelovao je u povezivanju firme TRI O, iz Olova s kupcem iz Libije. Riječ je o ugovorenom poslu u vrijednosti 36.000 eura za izradu džempera i 10.000 eura za proizvodnju čarapa.

U realizaciju ovog posla TRI O uključio je još dvije bh. firme; za izradu džempera preduzeće Eurotriko, iz Cazina, a za izradu čarapa Tvornicu čarapa iz Tešnja. Realizacija cijelog posla očekuje se u roku 15 do 30 dana, a riječ je o klasičnom izvozu.

Ovo bi trebalo da budu tek prve količine za libijskog kupca. Ukoliko bude zadovoljan, otvorena je mogućnost realizacije novih poslova. Riječ je o većim količinama, uz veće finansijske efekte.

L. S.

Grupacija proizvođača i prerađivača ribe i riblje mladi

Gdje pripadaju proizvođači morske ribe?

Na sastanku, održanom, 31. oktobra, u Sarajevu uz prisustvo brojnih članica, Ureda za veterinarstvo, Federalnog i županijskih ministarstava poljoprivrede i industrije, Veterinarskog fakulteta i drugih, raspravljalo se o poticajima za proizvedenu ribu i riblju mladi 2003. godine, te o proceduri oko izvoza ribe u susjedne zemlje i u zemlje EU

O raspodjeli poticaja prvi je diskutirao Ahmed Duranović, koji je govorio o problematici osiguranja finansijskih sredstava za ovu namjenu, odnosno aktivnosti za 2003. godinu. Proračun je u FBiH znatno smanjen za ovu godinu, a za iduću se očekuje da će biti oko milijardu KM i od toga će poljoprivreda dobiti oko tri odsto, odnosno 30 milijuna. To znači da će se utrošiti podrška poljoprivredi.

U burnoj diskusiji predstavnika proizvođača ribe i riblje mladi i predstavnika županijskog i Federalnog ministarstva došlo je do dogovora. Zbog malih finansijskih sredstava za poticaj ribe i riblje mladi u 2003. godini (150.000 KM), podjela po županijama će se vršiti prema broju ribogojilišta - proizvođača ribe i riblje mladi.

Prisutni su bili ogorčeni što proizvođači morske ribe (dva ribogojilišta Ankora comerc i Karaka) nisu obuhvaćeni poticajima za razliku od prošle godine.

Grupacija se nekoliko puta obraćala ministru upozoravajući na ovaj problem. "Gdje pripadaju proizvođači morske ribe?" Ponovo je apelirano na predstavnike Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva da zamole ministra kako bi našao sredstva za ova dva proizvođača.

Zahtjev Grupacije je da se iz rezervnih sredstava (200.000 KM) /"Službene novine FBiH", broj 38/03, od 5. 8. 2003. godine/ izdvoji po 20.000 KM za ova dva proizvođača.

Novčana podrška za proizvodnju morske ribe utrošila bi se u nabavku riblje mladi, te bi se tako povećala proizvodnja. Godišnja proizvodnja morske ribe (orada i lubin) iznosi preko 100 tona, a novčanim poticajima povećao bi se uzgoj visokokvalitetne i sve više tražene morske ribe, te znatno smanjio uvoz (Grčka, Italija i Hrvatska).

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva izvršilo je raspodjelu po županijama /"Službene novine FBiH", broj 47/03, od 18. 09. 2003. godine/, iako je Grupacija još u trećem mjesecu 2003. pismeno dostavila ovom ministarstvu mišljenje o dodjeli premije u kojem su sve kategorije ravnopravno zastupljene, te bazirane na visinama premija u susjednim državama koje svoje proizvode plasiraju na naše tržište.

Za iduću godinu po ovom osnovu treba predvidjeti obvezno i morsko ribarstvo za poticaje.

Po točki dva predstavnik Ureda za veterinarstvo Sanin Tanković je informirao da samo objekti koji su registrirani od Evropske unije mogu izvoziti u nju. Svi oni moraju posjedovati certifikat HACCP koji dodjeljuje komisija iz EU nakon detaljnih pregleda i analiza objekta. Objekti koji su do sada tražili izvoz u zemlje EU su: TROPIC - Banja Luka; NORFISH - Blagaj i Ankora comerc - Neum.

Certifikat koji je potreban za izvoz u susjedne zemlje izdaje županijski veterinar, koji je zadužio određeni broj certifikata od Ureda za veterinarstvo sa suhim pečatom i na njega stavlja svoj faksimil i veterinarsku postaju.

Zbog nemogućnosti rješenja, odnosno destimulacije proizvodnje morskog ribarstva, predsjednik Grupacije dr vet. med. Dževad Handžar je svoj mandat ponudio na raspolaganje, a to bi bio veliki gubitak ne samo za Grupaciju nego i za cijelo Udruženje poljoprivrede, prehrambene i duhanske industrije i vodoprivrede.

Erina LASIĆ

Grupacija proizvođača i prerađivača mesa u FBiH

Suspendirati ili preispitati ugovore o slobodnoj trgovini

U Sarajevu je održan sastanak Grupacije proizvođača i prerađivača mesa u FBiH. Uz brojne prerađivače, prvi put je bila prisutna i većina proizvođača tovne junadi i bikova iz područja Posavske županije i farmera ovčara iz Srednjobosanskog kantona

Cilj sastanka je bio podrška primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, kao i dogovor oko otkupa domaćih sirovina za mesoprerađivačku industriju. Poljoprivreda FBiH je u teškoj položaju, ne samo ove godine, uslijed kasnih proljetnih mrazeva i dugotrajne suše, a pogotovo će biti od 1. 1. 2004. godine kada stupaju na snagu potpisani ugovori o slobodnoj trgovini sa susjednim zemljama. Bh. poljoprivreda ne čeka spre-

mna ovaj moment zato što država malo ili gotovo nimalo ne podržava domaću proizvodnju, poticaji su mali, a ne postoje subvencije. Stoga se domaći proizvod ne može obraniti od naježde poljoprivrednih proizvoda iz uvoza niti može biti konkurentan, jer se radi o visokosubvencioniranim poljoprivrednim proizvodima. U Republici Hrvatskoj se za pomoć poljoprivredi izdvaja oko 500 miliona KM, a u FBiH oko 12 miliona KM, umanjeno za dug iz prethodne godine. Zatražena je suspenzija ili preispitivanje Ugovora o slobodnoj trgovini, ali se pozivaju i nadležni u FBiH vlastima da osiguraju novac za poticaj kako u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji ne bi stotine i tisuće ljudi ostali bez posla.

Kako ne bi došlo do zamiranja stočarstva, ključnu ulogu treba da odigra i Zakon o veterinarstvu, koji stupa na snagu do

Grupacija proizvođača alkoholnih pića i vina

Kontrolirati uvoz alkohola

U Citluku je, 16. oktobra, održan sastanak Grupacije proizvođača alkoholnih pića i vina na kojem je razmatrana aktualna problematika iz ove oblasti. Raspravljalo se o niz nelogičnosti u normativno-pravnoj regulativi, koje u znatnoj mjeri usporavaju razvoj tvrtki iz ove branše i stavljaju ih u neravno-pravan položaj na tržištu u odnosu na proizvođače iz drugih zemalja

S obzirom na to da je zaštita domaće proizvodnje proklamirana kao glavni cilj strategije gospodarskog razvoja BiH, traži se od Vlade i resornih ministarstava učinkovitija zaštita proizvođača iz ove branše, a kao gorući problemi koje treba žurno otkloniti spomenuti su:

Kontrola uvoza alkohola - traži se uvođenje kontingenata na uvoz alkohola i strožu carinsku i poresku evidenciju uvoznika. /Prema sadašnjim propisima alkohol se uvozi bez ikakvih ograničenja, a može ga uvoziti bilo koja pravna osoba, što omogućava ilegalnu proizvodnju alkoholnih pića (patvorina), koji imaju dugoročne negativne posljedice na red na tržištu, zdravlje potrošača i punjenje proračuna/.

Uvođenje prelevmana na sve uvozne proizvode iz ove branše - prelevmani su uvedeni samo na neke proizvode, a veliki broj njih nije obuhvaćen. Traži se aktiviranje prijedloga iz 2001. godine i uvođenje prelevmana.

Porezno oslobođeno kalo - traži se uvođenje europskih standarda i podizanje poreza oslobođenog kala na veću razinu (sadašnjim Zakonom o posebnom porezu na alkohol dopušteno kalo, rasip i lom je u visini do 0,5 odsto, dok je u Republici Hrvatskoj 2,2 odsto, a u ostalim europskim zemljama i više - pet odsto. Smatramo nedopustivim da je kalo u BiH na ovako niskoj razini, jer je stvarni kalo u proizvodnji, transportu i uskladištenju znatno viši).

Oslobađanje carinskih obveza za repromaterijal i sirovine - napraviti bilance domaće proizvodnje sirovina i repromaterijala i bilance potreba domaćih proizvođača, te razliku bilanca kvantificirati i iskazanu razliku tretirati kao kontingent oslobođen od carina (boce, čepovi, arome, enološki preparati, zaštitna sredstva za vinograde i sl).

Uvođenje reciprociteta - zahtijeva se da se omogući nesmetan ulazak robe BiH podrijetla na tržište onih zemalja čije se iste ili slične robe uvoze na carinsko područje BiH.

Formiranje instituta ili komisije za ocjenu kvaliteta uvoznih proizvoda - poznato je da tržište BiH uvozi velike količine proizvoda iz ove branše bez ikakve kontrole kvalitete i provjere izvorišta. Traži se da se ovakvi proizvodi mogu distribuirati na tržište tek nakon ocjene i provjere njihove kvalitete.

Poticanje primarne poljoprivredne proizvodnje - traži se da se iznos apsolutnih carina (ranije prelevman) na uvoz od tarifne oznake 01 - 24 izdvoji na poseban račun i u potpunosti usmjeri namjenski za poticanje primarne poljoprivredne proizvodnje.

Potpuno ukidanje i trošarina na vino - traži se da se vino proglašuje prehrambenim proizvodom, kao što je to u većini europskih zemalja.

Promjene propisa o ostvarivanju novčane potpore za sadnju vinograda - sadašnje mjere su neadekvatne, jer se ograničava maksimalna površina vinograda do tri ha, novčani poticaj je mali, a daje se samo onima koji mogu dokazati gruntovno vlasništvo 1/1 (ne uvažava se posjed ili zakup).

Svi ovi zaključci imaju za cilj favoriziranje domaće proizvodnje, što dugoročno ima pozitivne efekte na zapošljavanje radne snage i domaćih resursa, te brže i sigurnije punjenje proračuna. Također imaju za cilj i promjenu odnosa trgovačkog lobija u korist proizvodnje.

Samo korektan odnos Vlade i resornih ministarstava spram proizvođača garantiraju potpun uspjeh, jer ciljevi su zajednički, treba ih prepoznati i provesti u praksi.

E. L.

kraja ove godine. Zajedno sa institucijama koje bi ga provodile bio bi barijera kako naše tržište ne bi bilo preplavljeno visokosubvencioniranim proizvodima loše kvalitete, jer se članom 26. štiti domaća proizvodnja.

Traži se efikasniji i djelotvorniji rad stočarsko-seleksijske službe za uvrštavanje "pramenke" u katalog autohtonih ovaca.

Upozorava se na visoku cijenu stočne hrane. Na primjer, cijena kukuruza je 0,45KM/kg, što rezultira ranijom prodajom stoke, te se apelira na državne organe da pomognu oko ishrane stoke. U protivnom, sva poljoprivredna proizvodnja će biti ugašena.

Od države se traži i subvencioniranje razlike između proizvođačke (visoke) cijene i tržišne (niske) cijene. To bi bila značajna podrška primarnoj proizvodnji, a domaćem potrošaču bi bio ponuđen daleko kvalitetniji proizvod.

Kao mogući način osiguranja subvencija, Grupacija predlaže povećanje akciza na uvozne cigarete i posložiti granicu.

Treba li državi domaći proizvod? Kolika će biti zajamčena cijena domaćeg proizvoda? I tko će ga kupiti?

Što se tiče otkupa domaćih sirovina od prerađivačkih kapaciteta, vezano za Odluku Vijeća ministara BiH o privremenoj suspenziji uvoznih dažbina iz carinske tarife za određene proizvode, resorna ministarstva su zadužena za kontrolu i pravilno provođenje donesene Odluke. Ona su, zapravo, obvezala prerađivače da, shodno odobrenom postotku od kontingenta, moraju u toj visini otkupiti ponuđenu količinu domaćih sirovina i na taj način pomoći razvoj primarne poljoprivrede.

E. LASIĆ

Potpisan protokol o tehničkoj saradnji Preko Federalne komore do novih radnih mjesta

U posjeti Privrednoj/Gospodarskoj komori FBiH, krajem oktobra, boravila je privredna delegacija iz Bangladeša. Tom prilikom firma Tri Star Intel (Pvt.) Ltd. iz Bangladeša i P/GKFBiH potpisale su Protokol o tehničkoj suradnji

Razmatrajući mogućnost investiranja u BiH, Tri Star Intel prezentirao je prijedlog o otvaranju tvornice u FBiH u kojoj bi se vršila proizvodnja ručno tkanih ćilima od jute, prostirki i različitih ručno rađenih predmeta. Tvornica bi radila po okolinski povoljnim uvjetima.

Tri Star Intel pokazao se kao ozbiljan partner spreman da ispuni sve svoje obaveze iz potpisanog Protokola.

Prema Protokolu, nova tvornica zaposlila bi između 50 i 100 radnika iz BiH, a najveći dio njenih proizvoda izvezio bi se u Zapadnu Evropu i SAD. S obzirom na povoljne uvjete izvoza iz BiH, partner iz Bangladeša smatra da bi otvaranje tvornice na neki način povratilo izgubljeno tržište bh. proizvođača ćilima u Evropi.

Tri Star Intel obavezao se da zaposli radnike i izvrši njihovu adekvatnu obuku, da obezbijedi opremu i potrebne sirovine za proizvodnju, te osigura plasman gotovih proizvoda na evropsko tržište.

Federalna komora pružit će svu tehničku pomoć u realizaciji pokretanja proizvodnje. Kako je za tvornicu potreban prostor od 800 do 1.000 kvadratnih metara sa infrastrukturom, Komora je već uputila pozive lokalnim vlastima da uđu u poslovno-tehničku suradnju s firmom iz Bangladeša, a odnose se na osam općina šire sarajevske regije: Novi Grad, Ilidžu, Hadžiće, Trnovo, Vogošću, Ilijaš, Visoko i Brezu. Odluku o izboru najpovoljnije ponude donijet će predstavnici kompanije po svom sljedećem dolasku u Sarajevo.

Kako je istakao strani partner, osim kreiranja novih radnih mjesta, korisna je i razmjena tehničkih znanja kod ručnog tkanja ćilima od različitih sirovina. U sklopu tih aktivnosti otvara se i mogućnost daljih vidova suradnje, u kontekstu određenih kompenzacionih poslova.

U okviru posjete Sarajevu, predstavnici firme su razgovarali u Tkaonici ćilima na Ilidži; zatim u Ministarstvu vanjskih poslova BiH, koje je Komora upoznala s potpisivanjem Protokola o tehničkoj saradnji.

L. S.

Druga ocjenjivačka izložba autohtonih ovčjih sireva

Plakete za najbolje

Izložba je održana, 11. novembra, u Mostaru pod pokroviteljstvom Udruge "Pramenka". Prisutni su bili predstavnici federalnih i županijskih resornih ministarstava, gospodarskih komora, sveučilišnih institucija, brojni gospodarstvenici, odnosno proizvođači, ugostitelji i svi oni koji cijene i žele kušati izvorni domaći proizvod

Udruga okuplja oko 100 farmera sa područja HNŽ, SBŽ, HBŽ i ZHŽ. Na ovoj izložbi pojavilo se, u tri kategorije sira: livanjskog, travničkog i sira iz mijeha, 19 izlagača što je vidan napredak, jer je prošlogodišnja dala pozitivne reakcije i rezultate.

Rezultat rada Udruge je i brošura "Proizvodnja travničkog sira", a planiraju se još dvije brošure i jedan vodič koji će biti namijenjen svim mesoprerađivačima, mljekarama, veletrgovcima i ugostiteljskim objektima u cilju uvezivanja tržišta. Ovi farmeri imaju uistinu jedan čist ekološki proizvod koji karakterizira i obilježava krajolik iz kojeg dolazi. Stoga se mora zaštititi ovaj autohtoni proizvod.

Prema ocjenjivačkom sudu, kojeg su sačinjavali prof. dr Sonja Bijeljac sa Poljoprivrednog fakulteta iz Sarajeva, prof. dr Dubravka Samardžija sa Agronomskog fakulteta iz Zagreba i doc. dr Samir Kalit sa Agronomskog fakulteta iz Zagreba, izlagači sireva za 2003. godinu nagrađeni su plaketama:

U kategoriji livanjskog sira

1. Marko Kurevija, Tomislavgrad, brončana,
2. Jozo Baković, Livno, brončana;

U kategoriji travničkog sira

1. Izet Kozar, Travnik, zlatna,
2. Ilija Smiljanić, Kupres, srebrna,
3. Nusret Avdibegović, Konjic, srebrna,
4. Edina Avdibegović, Konjic, srebrna,
5. OVNAK, Vitez, srebrna,
6. GESO-MARKER, Travnik, srebrna,
7. Anto Marijanović, Travnik, brončana,
8. Ljuban Petonjić, Jajce, brončana;

U kategoriji sira iz mijeha

1. Ante Filipović, Prozor - Rama, zlatna,
2. Ilija Smiljanić, Kupres, zlatna,
3. Ivan Džolan, Prozor - Rama, srebrna,
4. Toma Pavličević, Prozor - Rama, srebrna,
5. Ivan Kuraja, Prozor - Rama, srebrna,
6. Ivan Bešlić, Posušje, srebrna,
7. Ivica Biško, Posušje, srebrna,
8. Dragan Pavlović, Ljubuški, srebrna,
9. Franjo Prskalo, Čitluk, brončana,

E. L.

Trgovina

Uvažavati Zakon o zaštiti potrošača

VIII proširena sjednica Strukovne grupe trgovine P/GKFBiH održana je 03. oktobra u Zenici

Govorilo se o Prijedlogu zakona o trgovini, koji je generalno prihvaćen. rečeno je da bi se izmjene, prije usvajanja, morale napraviti kao amandman.

Traženo je i da se insistira na zaključcima sa V sjednice, koja je održana 12. 12. 2002., i VII sjednice od 27. 06. 2003. Naime, Uredba o članarinama u turističkim zajednicama ("Službene novine FBiH", broj 15/03) još uvijek je nerazriješena, pa se zbog toga traži posredovanje organa i tijela Komore. Da osnovica "ukupan prihod ne bude" niti za turističke zajednice, šume ni vodoprivredu.

Zakon o zaštiti potrošača stupio je na snagu u prosincu 2002. godine, ali se njegova primjena ne osjeća u svim segmentima, kako se o ovome govorilo još na IV i V sjednici Strukovne grupe, ponovo je naglašeno da Zakon treba svi podjednako da uvažavaju, a ne prebacivati odgovornost samo na trgovinu.

U PDV-u sektor trgovine vidi izlaz iz neloyalne konkurencije. Zato se iz ovog sektora zalažu za njegovo što hitnije uvođenje. Upozoreno je na to da se treba zalagati za osiguranje dodatnih sredstava u BiH kako ne bi došlo do kidanja lanca nelikvidnosti poslije njegovog primjenjivanja u prvim mjesecima.

Zaštita domaće trgovine jedino je moguća na državnoj razini, sukladno GAT-u. Članak 4. dozvoljava zemlji potpisnici da se zaštiti.

Kako je naglašeno, trgovina se zalaže da inspekcije rade kontinuirano, a ne kampanjski. Traži se da se sjednice povremeno održavaju u svim kantonalnim komorama kako bi se P/GKFBiH približila, i na taj način, gospodarstvu. Zahtijevano je i da se učlanjenje u komoru, od nove godine, omasovi, jer je to potrebno, a i ne predstavlja veliki trošak za gospodarstvo koje od toga ima koristi.

D. BANDIĆ

FBiH

Porast industrijske proizvodnje

Industrijska proizvodnja u FBiH u oktobru ove godine u odnosu na prosječnu mjesečnu proizvodnju iz prošle veća je za 7,5 odsto, a u odnosu na proizvodnju iz istog mjeseca lani manja je za 3,8 odsto. U odnosu na septembar ove godine je veća za 1,3 odsto, kazao je na konferenciji za novinare, 17. novembra, u Sarajevu direktor Federalnog zavoda za statistiku Derviš Đurđević

Posmatrano po područjima industrijskih djelatnosti, u oktobru, u odnosu na prosječnu mjesečnu proizvodnju iz prošle godine, industrijska proizvodnja u području snabdjevanja električnom energijom, gasom i vodom manja je za 1,8 odsto, u rudarstvu veća je za 16,6 odsto, a u oblasti prerađivačke industrije za 6,7 odsto. U oktobru je ostvaren izvoz iz FBiH u vrijednosti 160.509.000 KM, što je 8,3 odsto više u odnosu na prethodni mjesec. Uvoz je u tom mjesecu iznosio 560.913.000 KM, što je za 8,1 odsto više u odnosu na prethodni mjesec. Za deset mjeseci ove godine ostvaren je izvoz iz FBiH od 1.492.578.000 KM, što je 20 odsto više u odnosu na isti period prethodne godine. Uvoz je za deset mjeseci iznosio 4.780.242.000, što je za 3,3 odsto više u odnosu na isti period lani.

Procenat pokrivenosti uvoza izvozom u oktobru je 28,6 odsto, a u periodu prvih deset mjeseci 31,2 odsto. Najviše se uvozilo i izvozilo iz Republike Hrvatske. U oktobru je u Republiku Srpsku prodato robe u vrijednosti 19.731.557 KM, što je smanjenje za 4,7 odsto u odnosu na prethodni mjesec. Istovremeno, iz RS nabavljeno je robe u vrijednosti 5.305.647 KM, što je smanjenje za 3,6 odsto u odnosu na prethodni mjesec. Od ukupno ostvarenog prometa najveće učešće odnosi se na firme iz oblasti industrije i trgovine. U FBiH u septembru je ostvaren promet u trgovini na malo 144.308.000 KM, što predstavlja povećanje za 7,7 odsto u odnosu na prethodni mjesec i povećanje za 18,8 odsto u odnosu na isti mjesec lani. /FENA/

Srednjobosanski kanton

UPI banka i PFD

kreditiraju poljoprivredne proizvođače

UPI Banka d.d. Sarajevo odobrila je prve kredite iz kreditne linije nevladine organizacije (NVO) Partners for development (PFD), u okviru koje odobrava kredite individualnim poljoprivrednim proizvođačima, navodi se u saopštenju Banke.

Kreditna linija PFD-a, u ukupnom iznosu, namijenjena je isključivo proizvođačima iz Srednjobosanskog kantona (SBK). Maksimalan iznos pojedinačnog kredita je 20.000 KM, a maksimalni rok otplate je pet godina, uz mogućnost grejs perioda od šest mjeseci. U prvoj grupi odobreno je pet kredita, u ukupnom iznosu od 77.000 KM, a kako među poljoprivrednim proizvođačima postoji veliki interes za ovu kreditnu liniju, UPI Banka trenutno pregovara sa PFD-om o mogućnosti povećanja iznosa kredita, te o proširenju i na Zeničko-dobojski kanton (ZDK). U toku su pregovori za dodatnu kreditnu liniju za finansiranje individualnih poljoprivrednih proizvođača, koji bi, sa firmom Klas d.d. Sarajevo, unaprijed imali sklopljene ugovore o otkupu proizvedenog jagodičastog voća. /ONASA/

Posjeta Tuzlanskom kantonu

Šansa za prosperitet

P/GKFBiH, u suradnji sa predstavnicima Privredne komore Tuzlanskog kantona, organizirala je predstavljanje dokumenta Strateški pravci razvoja metalske i elektroindustrije FBiH, u prostorijama PKTK, 6. novembra

Stručni radnici P/GKFBiH, sa predsjednikom Avdom Rapa i stručnjaci Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije, prezentirali su navedeni dokument, izlažući pravce i ciljeve, kao i način upravljanja Strategijom. Akcentiran je Akcioni plan, kao sastavni dio Strategije, čijom implementacijom treba realizirati pomenuti dokument. U tom smislu, uvodničari su zatražili i pomoć prisutnih privrednika.

Uz predsjednika PK Tuzlanskog kantona Imšira Imširovića i njegove saradnike, prisustvovali su i direktori privrednih subjekata: UMEL-a, MMR-NTS metal, Revom Dobošnica, Fering - Gračanica, Instituta za rudarstvo i drugi.

Nakon što su pozdravili izradu ovakve strategije i naveli mogućnosti dogradnje dokumenta kroz proces implementacije, privrednici su iznijeli svoje primjedbe, dopune i sugestije:

- izrada mašinskih dijelova i opreme za rudnike zavrjeđuje više pažnje i može predstavljati posebnu podgrupu u postavljenim pravcima razvoja, čime bi se zaustavio značajan odliv sredstava iz države, za ovu namjenu;
- elektroindustriji i njenom razvoju treba posvetiti više pažnje, formiranjem i interesnih grupa koje će zajednički konkurisati i biti spremnije pri dobijanju određenih poslova;
- intenziviranjem željezničkog saobraćaja, neka preduzeća bi imala svoju šansu i prosperitet kao Revom Dobošnica, jer je osposobljen za remont vagona i standardima koje posjeduje, a nije upitan izlazak tih vagona van zemlje;
- privredne komore se trebaju založiti da u našim DKP-ima budu stručni radnici, kvalitetni poznavaoци proizvodno-privrednih mogućnosti u našoj zemlji;
- Federalna privredna komora treba otvoriti posebnu web stranicu na kojoj će biti Strategija i sve aktivnosti koje se budu dalje odvijale, vezano za implementaciju.

Predsjednik Avdo Rapa je predočio aktivnosti i ulogu Komore u fazi reorganiziranja, te pozvao privrednike da više koriste usluge komorskog sistema.

Delegacija je posjetila dioničarsko društvo Fering - Gračanica, obišla proizvodne pogone i razgovarala sa rukovodstvom firme.

Ovaj poznati proizvođač i serviser raznih vrsta dizalica, betonara i druge opreme, kao podrške građevinarstvu, zapošljava oko 200 radnika. Iako je još u fazi konsolidovanja, menadžment društva, na čelu sa Nedimom Moralićem, radi na tome da kolektiv prebrodi postojeće poteškoće. Stoga su i predstavnici P/GKFBiH i Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije posjetili ovaj kolektiv u namjeri da pomognu koliko je moguće.

Nafija ŠEHIC - MUŠIĆ

Uvod

Zbog značaja metalne i elektro industrije (MEI) za cjelokupnu privredu BiH, urađena je Strategija razvoja ovog sektora. Dajemo kratak izvod iz ovog dokumenta.

Osnove za definisanje ciljeva i strategije

Prethodno stanje

Metalna i elektro industrija (MEI) predstavljala je jednu od najznačajnijih grana prerađivačke industrije, a karakterisala ju je široka razuđenost, pristojna infrastruktura, solidna kadrovska osnova, veliki sistemi kao nosioci razvoja (Energoinvest, Unis, Soko, RMK, Unioninvest, Famos i dr), veliko zapošljavanje i značajno učešće u izvozu.

Proizvodnja čelika i aluminija, sivog i obojenog liva, te ferosilicija bile su dominantne oblasti MEI.

Posljednjih decenija prošlog vijeka brzo je napredovala finalizacija u okviru mašingradnje, elektroindustrije, saobraćajnih sredstava, kućanskih aparata, biro-mašina i sl. Procesna industrija, montaža objekata, vojna industrija, također, su bile razvijene.

Doprinos MEI u ukupnom izvozu BiH bio je visok i znatno je doprinio izvoznom suficitu BiH. Tokom rata, ova industrija pretrpjela je ogromne štete.

Sadašnje stanje

Sadašnje stanje karakteriše raslojavanje firmi unutar sektora MEI na uspješne, potencijalno uspješne i neuspješne. Proizvodnja čelika, sivog i obojenog liva i ferolegura iskazuje određeni napredak, dok je proizvodnja aluminija dostigla korištenje kapaciteta 100 odsto.

I danas ovaj segment metalne industrije ostvaruje izvoz oko 350 miliona KM/godišnje, uz pozitivan odnos izvoz/uvoz. Pojedine firme u oblasti saobraćajnih sredstava, mašingradnje i elektroindustrije, također, pokazuju pozitivan trend u poslovanju.

Većina izvozno orijentisanih firmi iz oblasti MEI posjeduje certifikat iz grupe ISO 9000 (preko 30 firmi).

Tržište MEI, pored domaćeg, već je, uglavnom, orijentisano na države bivše Jugoslavije i bliže evropsko okruženje, što pokazuju podaci o spoljnotrgovinskom poslovanju.

Investiranje u ovu granu industije je apsolutno nedovoljno. U 2001. godini iznosilo je svega 114 miliona KM ili 7,6 odsto od ukupno uloženi sredstava u pravne osobe.

Privatizacija u ovom sektoru nije dala očekivane efekte. U brojnim preduzećima nije došlo do obaveznih ulaganja, pa su ostvareni čak kontraefekti.

Izvori finansijskih sredstava za kreditiranje projekata u MEI su nedovoljni i nepovoljni.

Identifikovani problemi i ograničenja u razvoju

- Konceptijsko i strategijsko lutanje u proteklih 10 godina
- Nezadovoljavajuća, a teško promjenljiva zakonska regulativa

- Skupa kreditna sredstva za modernizaciju i za nedostajući obrtni kapital

- Visoke carine na repromaterijal, strojeve i opremu koji se ne proizvode u BiH

- Porezi visoki i nestimulativni za strane ulagače, a u nekim slučajevima kontraproduktivni, kao što je slučaj mazuta kao repromaterijala

Strateški pravci razvoja metalne i elektro industrije Federacije BiH

- Visoka cijena struje i prirodnog plina i telekomunikacijskih usluga
- Izostanak stimuliranja izvoza i otvaranja novih radnih mjesta
- Sporo uvođenje željezničkog transporta u privredne tokove
- Komplikovano i skupo dobijanje građevinske dozvole za nove objekte
- Poteškoće u komunikacijama sa inostranstvom - vizni režim
- Komplikovana procedura kod uvoza i izvoza robe, pogotovo za firme u manjim mjestima
- Spora i neučinkovita privatizacija
- Izostanak potpore države za povrat izgubljenih i osvajanje novih tržišta

Pretpostavke za dalji razvoj

Ovaj segment industrije, i pored značajnih oštećenja i višestrukih gubitaka u toku ratnih dejstava i poslije rata, ima naslijeđen potencijal koji se, pored proizvodne opreme i objekata, ogleda i kroz: elektroenergetske, termoenergetske, komunikacijske, transportne i vodoprivredne objekte, tržište, tradiciju, iskustvo, 18.700 zaposlenih inženjera i tehničara, te značajan broj kadrova VSS, VŠS i SSS spremne, koji čekaju na posao, zatim institute, fakultete, mrežu srednjih tehničkih škola, inženjering i konsalting firme i dr.

Ovo je u svakom slučaju nepobitna osnova za izgradnju nove savremene proizvodnje utemeljene na novim tehnologijama, znanjima i materijalima, informatici i robotici primijenjeno novom dobu, zahtjevima i potrebama tržišta, okruženju i sl.

Ciljevi

Na osnovu svih ovih saznanja definisano je 10 ciljeva za koje se procjenjuje da su realni i dostizivi za pet godina:

- povećanje fizičkog obima proizvodnje za 50 odsto,
- rast vrijednosti proizvodnje za 400 do 500 miliona KM,
- otvaranje 5.000 novih radnih mjesta,
- porast izvoza do jednu milijardu KM u 2008. godini,
- smanjenje uvoza i porast stope pokrivenosti,
- stopa rasta prosječne plaće za 10 odsto godišnje,
- okolinske pokazatelje u proizvodnji podići na zakonski zahtijevani nivo,
- većinu firmi certificirati po odgovarajućim standardima,
- osvojiti desetine novih proizvoda i ponuditi na svjetsko tržište,
- formirati organizovane industrijske zone za MSP i industrijske klastere.

Strategija

Strateški pristup

Dostizanje postavljenih ciljeva razvoja definisano je strateškim pristupom koji podrazumijeva tri faze djelovanja u toku narednih pet godina.

U prvoj fazi, u roku od jedne godine izvršit će se selekcija firmi na "dobre", "potencijalno dobre" (potrebno restrukturiranje) i "firme za stečaj". Ovo razvrstavanje treba da urade agencije za privatizaciju.

Druga faza podrazumijeva modernizaciju postojećih tehnologija uvođenjem automatike, informatike, podizanja produktivnosti, kvaliteta proizvoda i usavršavanje kadra. Realizacija ove faze treba da se desi od 2004. do 2006. godine, a uglavnom je zadatak poslodavca i menadžmenta.

Treća faza djelovanja usmjerena je na instaliranje novih tehnologija za nove proizvode sa novim kadrovima, primjereno savremenim kretanjima u razvijenom svijetu. Može da se dešava u postojećim ili novoregistrovanim firmama. Trajanje ove faze nije ograničeno vremenom nego potrebnim investicijama. U realizaciji će učestvovati poslodavci, investitori, menadžment i konsalting firme. Strateškim pristupom predložena je proizvodna struktura MEI od postojećeg potencijala, koja je postavljena sa pet grana i dvadeset grupacija, shodno predloženoj šematskom prikazu (prilog I).

Razvojni pravci po granama

Analizirajući razvojne mogućnosti po granama i grupacijama proizišli su očekivani prioriteti sa aspekta povećanja fizičkog obima proizvodnje, osvajanja novih proizvoda, povećanja izvoza i otvaranja novih radnih mjesta.

Prioriteti za podršku

Prvi prioriteti u ovom trenutku su "velike" uspješne firme (Aluminij, Bhsteel, Energoinvest, Alloy Wheels, Elektrobosna, Bnt-Tmh, Bira, Kapis, Feal, Unico Filter, Pobjeda, Enker, Tmd...).

Ovim firmama (koje prognoziraju prihod preko 1,3 milijardi KM/godišnje i izvoz oko milijardu KM/godišnje, za poslužavaju oko 9.000, a u narednih pet godina još 3.000 radnika, pokreću nove investicije, imaju stalno tržište, te otvaraju prostor za razvoj malih preduzeća) treba stvoriti uslove za još uspješnije poslovanje, što podrazumijeva smanjenje ili subvencioniranje cijena energenata, smanjenje poreza i doprinosa, ukidanje carina na repromaterijale i proizvodnu opremu, bonificiranje novog radnog mjesta i dr.

Drugi prioritet, u pogledu proizvodnog aspekta, imaju firme koje se bave montažom investicionih objekata i proizvodnjom procesne opreme, jer imaju značajan neiskorišten potencijal. Uz veće angažovanje svih državnih institucija, ove firme treba osposobiti za nastupe na velikim svjetskim gradilištima.

Treći proizvodni prioritet su prosperitetne grane kao proizvodnja komponenata za saobraćajna sredstva i kućanski aparati. Redefinisanjem politike razvoja automobilske industrije u pravcu povećanja montaže automobila, što je zadatak državnih institucija, ova oblast bi tek dobila pravi zamah.

U grupaciji kućanskih aparata treba stvoriti uslove za podizanje kvaliteta proizvoda i proširivanje proizvodnog asortimana i na ostale aparate i uređaje koji se danas isključivo uvoze.

Pored proizvodnih, u prioritete u prvoj godini realizacije strategije, uključuje se:

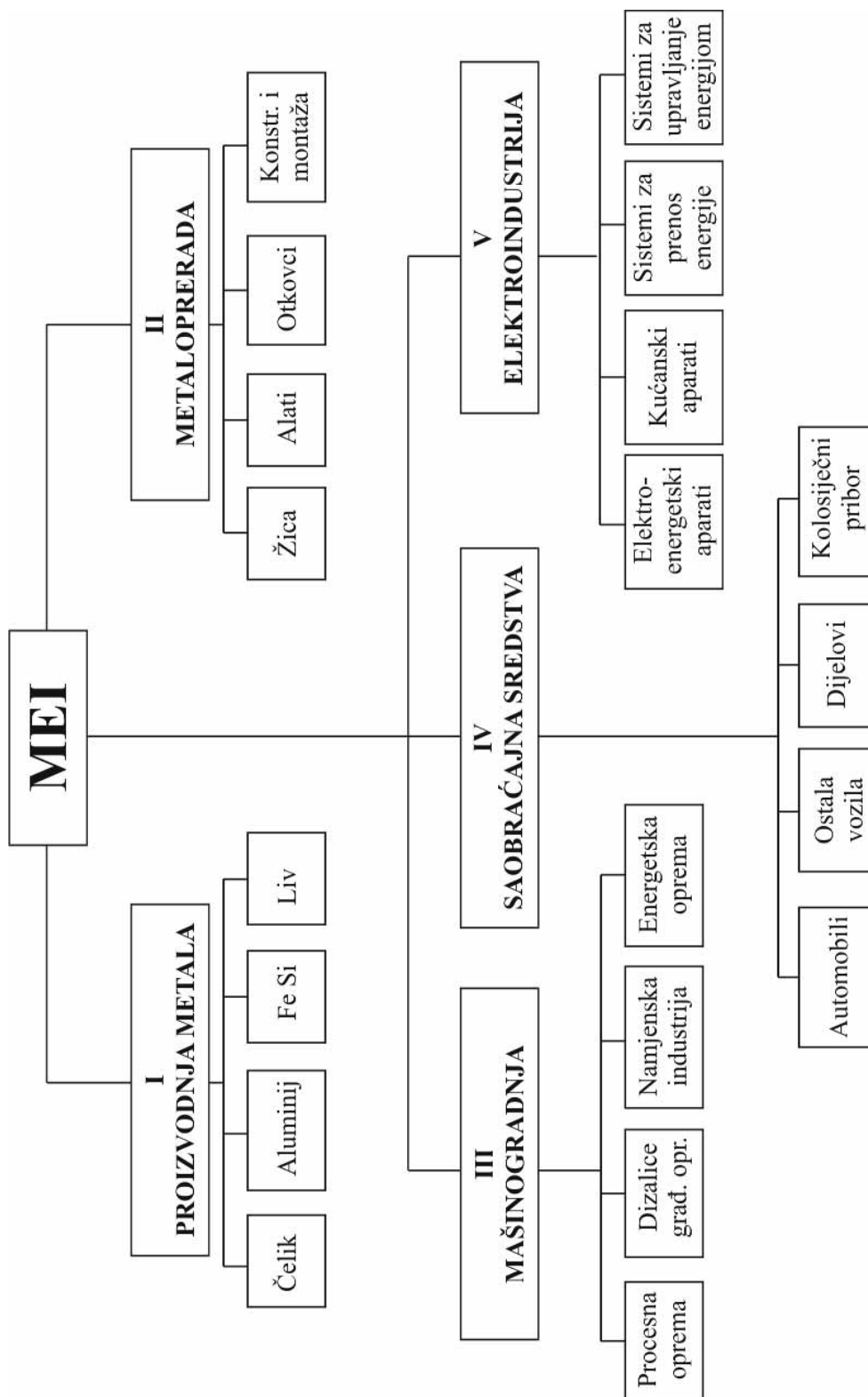
stvaranje uslova za formiranje organizovanih industrijskih zona za mala i srednja preduzeća i

priprema preduzeća MEI za obezbjeđenje dozvola, shodno važećim zakonima za zaštitu okoliša.

Upravljanje strategijom

Udruženje MEI kao pokretač inicijative i autor Strategije razvoja MEI brinut će se za njenu implementaciju. Formirat će se tijelo koje će sačiniti plan aktivnosti, način praćenja i izvještavanja. Uredit će se kvalitetna web stranica. Svake godine vršit će se analiza, pravit će se novi akcioni plan realizacije postavki ove strategije.

Prilog I PRIJEDLOG MOGUĆEG IZGLEDA STRUKTURE MEI

Prilog II
AKCIONI PLAN REALIZIRANJA PRIORITETA ZA 2003. DO 2004.

R. br.	Prioriteti djelovanja	Predlagač	Donosilac odluke
1.	Zadužiti Federalnu i kantonalne agencije za privatizaciju da izvrše klasifikaciju privrednih subjekata MEI shodno tački: 3.1.9.	Strategija P/GKFBiH	Vlada FBiH
2.	Formirati razvojnu banku koja će privrednim društvima staviti na raspolaganje sredstva razvojnog fonda, povoljnim kreditiranjem		
	Osnovati garantni fond prevashodno za pomoć malim i srednjim perspektivnim privrednim društvima koja ne posjeduju hipotekarna sredstva, kako bi došla do kreditnih sredstava	P/GKFBiH	Vlada FBiH
3.	Stimuliranje izvozno orijentiranih privrednih subjekata poticajnim mjerama i pojednostavljenje procedura oko izvozno-uvoznih i kompenzacionih poslova	P/GKFBiH i resorna ministarstva Vlade FBiH	Vlada FBiH
4.	Inovirati carinski sistem i hitnim ukidanjem carine na sirovine, repromaterijale i opremu koji se ne proizvodi u BiH, smanjiti porez na dobit i sl., kako bi se stimulirala direktna strana ulaganja	P/GKFBiH	Vlada FBiH
5.	Donošenje novog tarifnog sistema i sniženje cijena elektroenergije	Elektroprivreda i Vlada FBiH u saradnji sa privrednim subjektima	Elektroprivreda i P/GKFBiH
6.	Uspostavljenje jedinstvenog informacionog sistema (baze podataka) o raspoloživim reprodukcijama materijalima neophodnim u lancu proizvodnje, opremi, mašinama i dr.	Privredni subjekti i P/GKFBiH	P/GKFBiH
7.	Dinamiziranje priprema preduzeća za uvođenje standarda ISO 9000, certificiranje i ocjenjivanje usklađenosti CE znaka i normi VDA 6.1, te osposobljavanje domaćih konsultantskih kuća (specijaliziranih agencija) za davanje usluga pri uvođenju standarda i certificiranju	Privredni subjekti i konsultantske kuće sa P/GKFBiH	P/GKFBiH
8.	Uspostava sistema okolinskog upravljanja, ispunjavajući zahtjeve propisane standardom ISO 14000	Specijalizirane institucije i P/GKFBiH	P/GKFBiH
9.	Imenovanje ekonomskih atašea (gdje ih nema) pri DKP-ima koji dobro poznaju bh. privredu, naročito u zemljama sa kojima imamo razvijenu trgovinsku suradnju (Njemačka, Italija, Turska, Švicarska, Malezija, Slovenija, Hrvatska, Srbija i Crna Gora).	Vlada FBiH	Parlament FBiH
	Distribucija informativne dokumentacije preko mreže DKP-a sa bitnim podacima o proizvodnim i uslužnim mogućnostima firmi.		
10.	Iniciranje aktivnosti na donošenju podzakonskih akata iz oblasti zaštite okoliša, shodno tački 3.4.	P/GKFBiH	Resorna federalna ministarstva
11.	Na web stranici Privredne komore otvoriti podnaslov "Strategija razvoja MEI"	UMEI	P/GKFBiH
12.	Formiranje tijela za upravljanje strategijom	UMEI	P/GKFBiH
	Za praćenje realizacije navedenih aktivnosti zadužen je Odbor i Skupština UMEI koji će imenovati komisiju sa jedinom zadatkom da prati realizaciju navedenih mjera i aktivnosti.		

Okrugli sto

Rasadnička proizvodnja u funkciji podizanja šumskih kultura

U sklopu Sajma "EKO BIS 2003" održan je okrugli sto o rasadničkoj proizvodnji u funkciji podizanja šumskih kultura u organizaciji JP "Unsko-sanske šume". Okupio je eminentne stručnjake iz oblasti šumarstva BiH i Republike Hrvatske, kao i brojne privrednike

U uvodnom izlaganju mr Šefik Koričić, direktor JP "Unsko-sanske šume", osvrnuo se na historijat podizanja šumskih kultura i nasada na području koje obuhvata ovo javno preduzeće. Dosadašnja iskustva u gospodarenju sa kulturama rasadničke proizvodnje pokazuju da se ovoj proizvodnji nije davao veliki značaj i konstatovano je:

- u šumske kulture su uložena velika sredstva;
- pozitivni efekti što se tiče korištenja drvne mase iz kultura nisu blizu očekivanih;
- šablonski pristup u podizanju kultura često je bio prisutan, što je rezultiralo krivim odabirom vrsta ponekad sa nedopustivim elementima pomodarstva;

- vršene su gole sječe često dobrih izdanačkih šuma, a na takve površine unošene neadekvatne vrste pošumljavanjem, što se pokazalo totalnim promašajem;

- šumske kulture su bile često prepustene same sebi;
- planovi pošumljavanja su bili nereálni;

- neprilagođenost drvne industrije preradi tanke oblovinne iz kultura;

- dogovoriti plansku proizvodnju sadnog materijala na nivou BiH;

- izbalansirati učešće autohtonih lišćara u proizvodnji sadnog materijala;

- pristupiti izradi registra sjemenskog materijala, jer će se jedino na taj način proizvoditi sadni materijal poznatog porijekla;

- u uzgojnim planovima obratiti veću pažnju njegom prirodnog podmlatka, preredima u izdanačkim šumama, te prevođenju uzgojnog oblika u viši.

Ako se ne pristupi izradi planova i strategije proizvodnje šumskih kultura, na tržištu će sve više biti sadnog materijala nepoznatog i sumnjivog porijekla. Moramo shvatiti da naše područje prati i niz geografskih i klimatskih specifičnosti, onda je podizanje rasadnika autohtonih vrsta voća i šumskih sadnica potre-

bno, jer bi ove sadnice prednjačile u kvalitetu u odnosu na uvozne.

U okviru okruglog stola prezentirana je i primjena GIS-a (geografsko-informacionog sistema) u šumarstvu.

Za upravljanje i ekonomično poslovanje potrebno je imati preglednost izvršenih radova, onih koji su u toku izvođenja, te kvalitetno planiranje. Preko 80 odsto odluka u upravljanju ima prostorni karakter. To je ponukalo da se uvede GIS.

Moraju se prikupiti podaci vezano za prostor, odnosno izraditi kvalitetne digitalne šumarske karte, kao i podaci koji su vezani za određeni dio šumskog područja. Svi podaci se sistematiziraju i spajaju sa digitalnim kartama tako da mogu preko Interneta biti na usluzi korisnicima. Prednost GIS-a je mogućnost primjene iste digitalne karte terena kao podloge za prikupljanje podataka o više prirodnih resursa, olakšava vršenje nastalih promjena, mogućnost postavljanja upita, dnevno ažuriranje podataka, transparentnost podataka, mogućnost pristupa više korisnika, mogućnost povezivanja više privrednih područja zavisno od interesa projekta.

Šemsa ALIMANOVIĆ

NORD ENT Tešanj

Program masivnog namještaja

Prije pet mjeseci u rad je puštena tvornica masivnog namještaja od plemenitih lišćara kao poduzeće sa mješovitim kapitalom. Vlasništvo je 70 odsto porodice Čostović, iz Tešnja, i 30 odsto kompanije 40A, iz Holandije. U opremanju NORD ENT-a učestvovala je sa određenim sredstvima i Vlada Holandije preko agencije "SENER".

Prilikom "Dana otvorenih vrata", 19. novembra, prezentiran je proizvodni program poduzeća NORD ENT, s naznakom da će se prezentacija proizvodnog programa vršiti svake godine.

Proizvodi su napravljeni od masivnog drveta plemenitih lišćara uz upotrebu savremene tehnologije koja osigurava potpunu zaštitu okoline. Površinska obrada se vrši uljnim premazima, što nije kod nas u praksi, a ovim načinom površinske obrade postiže se visoki kvalitet obrade proizvoda.

Proizvodi su isključivo namijenjeni za izvoz i radni nalozi se rade na osnovu prodaje proizvoda. Na Međunarodnom sajmu namještaja, koji će se održati sredinom januara 2004. godine, prvi put će se predstaviti i NORD ENT sa svojim proizvodima.

Š. ALIMANOVIĆ

Kako dovesti goste na selo?

Piše: Drago BOZJA, dipl. oec.

Da li je u današnjim uvjetima moguć seoski turizam? * Vikend turist je povremeni korisnik dijela svog odmora, a tu su i oni koji u paket aranžmanu drugih vidova turizma (kongresni, sportski itd) imaju i ponudu posjete planinskom selu * Moramo znati što to traži budući turista osim promjene ambijenta?

U svako seosko područje se dolazi vlastitim ili organiziranim prijevozom. Iz grada se odvajamo nekom prometnicom, brijem ili gorom. Naš prvi susret sa "netaknutom prirodom" je kroz okna vozila. Sve je dobro dok pogled usmjeravamo na daleke pejzaže. Spustimo li pogled k bližem okolišu, nailazimo na prva razočaranja. Ne treba detaljizirati, čuvanje okoliša nije nam vrlina. Kako to riješiti? Tko je nadležan? Nedostaje sistem. Povremene kampanje nisu rješenje.

Dolazimo do sela. Što nas tu čeka? Tko i kako. Prvi utisak je i te kako važan.

Ako posjetimo neko slovenačko ili austrijsko selo i prelistamo neki prospekt sa sadržajem ponude, vidjećemo da je jasno definirano što je obaveza komune, a što treba da čine sami mještani. Tu su uređeni standardizirani panoi sa nazivom sela; nekim znamenjem koje karakterizira to mjesto; ili pokošena i uređena travnata škarpa sa jedne od strana ulazne prometnice na kojoj se nalazi mala cvjetna oaza; ili ograda od cijepanog drveta "baskije"; cvjetni aranžman u izdubljenom deblu, uređena javna česma itd.

Stanovati u gradu, privremeno ili stalno, a povremeno dolaziti u svoje selo u cilju razvoja tog seoskog turizma je neostvarivo. U gradu je posao, obično, za minimalno osiguranje egzistencije.

Stalni boravak na selu omogućava bavljenje poljoprivredom, koje, osim što stvara dohodak i osigurava egzistenciju, može da da i minimalni višak za ulaganje u turizam. Razvoj turizma ne može se realizirati preko noći.

Kako razviti seoski turizam u našim uvjetima? Možda će se odgovor naći u slijedećem, za sada neobjavljenom oglasu:

Turistička zajednica

U cilju realiziranja projekata za razvoj seoskog - umjerenog - humanog turizma

O b a v j e š t a v a

Sve zainteresirane da se jave ovoj Zajednici zbog potrebnih informacija

1. Svim subjektima na selu - seoskim gazdinstvima i pojedincima koji žele da se pored svoje redovite djelatnosti počnu dodatno baviti i seoskim turizmom

2. Bankama koje su zainteresirane da finansiraju - kreditiraju razvoj seoskog turizma

3. Turističkim agencijama koje smatraju da imaju interes da se uključe u agencijske poslove za plasiranje te vrste turističke usluge

4. Planinarske organizacije koje u okviru svojih aktivnosti žele i mogu da u okviru umjerenog turizma ponude svoje usluge stručnih kadrova

5. Individualni stručni djelatnici iz oblasti ugostiteljstva, trgovine, zanatstva

6. Turističke zajednice kantona, županija

7. Općine

8. Razne humane i druge međunarodne organizacije

9. Javni mediji

10. Svi ostali koji smatraju da u tom vidu turizma mogu naći svoj interes

Svi zainteresirani mogu da se jave

Svakog dana od 09 do 12 sati u prostorijama _____

Telefaks ili e-maila na _____

Prijave će se primati do zaključno _____

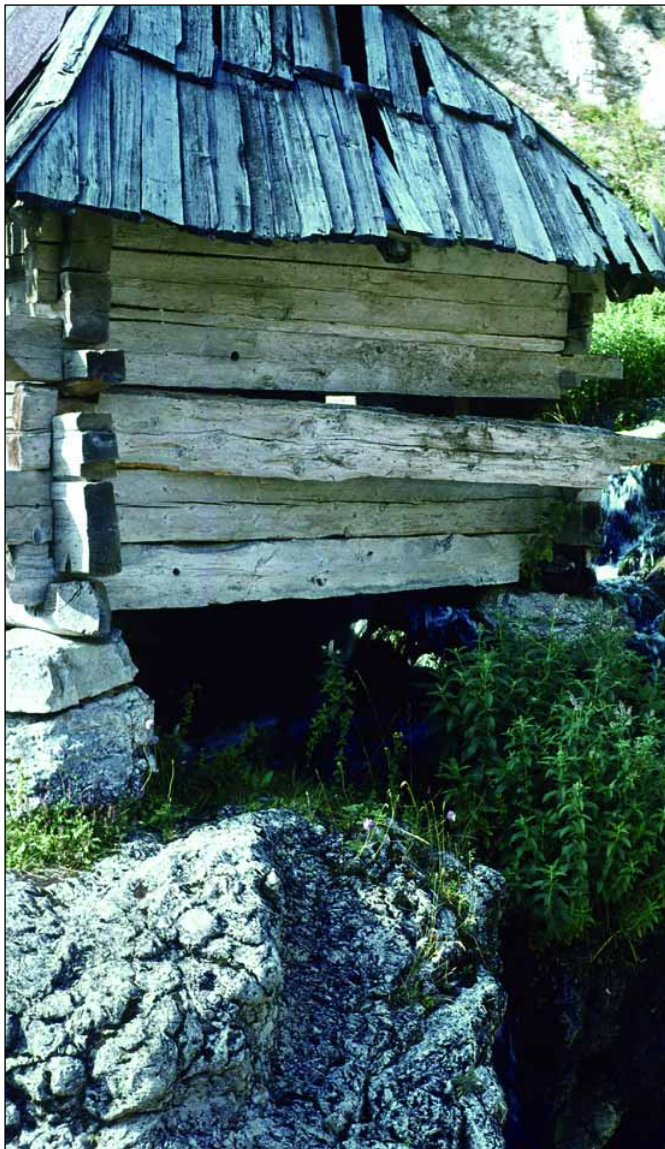
Plenarni sastanak svih zainteresiranih održat će se dana _____

u prostorijama _____ u _____ sati

Za sada je ovo fikcija. Uvjetno je da pozivač, odnosno inicijator bude turistička zajednica. Ostaje da se razmisli da li to treba biti na općinskoj ili višoj razini. Možda, ipak, na višoj, uz usku suradnju sa općinskim vlastima kao neposredno zainteresiranim.

Interesantna je priča o Slovincu koji je obišao dosta svijeta i zaljubio se u Umoljane. Pomaže seljanima na svoj način i koliko može, bez osobnog interesa, osim da može doći kad hoće, da ima uvijek gdje prespavati i jesti domaću hranu. Zna dobro planinske staze na Obalj, Visočicu, Krvavac, spuštao se i u Rakitnicu. Rado sjedi pred Rahiminom kućom i gleda tamo prema Visočici i Puzimu. Zna on što je večernje sijelo kod nekog od domaćina. Jahao je bosanskog konjića. Skijao je. Pije domaće ki-

selo mlijeko i jede domaći kruh. Redovito ponese sušeno meso i kajmak. Ne traži mnogo. Želi da dovede svoje prijatelje iz Republike Slovenije.

Osim što se njemu i još nekim proda malo kajmaka, sira i naplati popijeno mlijeko, proda par čarapa od ovčje vune, ili već pomalo zaboravljene zbjelašničke rukavice, teško da se može govoriti o razvijenom turizmu.

U selu ili pokraj njega mogao bi da bude objekat koji bi pružao skromnu ugostiteljsku uslugu, možda i sa smještajnim kapacitetom i trgovinom koja bi plasirala prvenstveno artikle domaće proizvodnje i suvenire koje treba izvući iz bogate etnografske baštine. Da li bi bilo moguće izgraditi i opremiti barem jednu pravu bosansku obiteljsku kuću sa svim sadržajima gdje bi se na licu mjesta vidio i doživio (jasno, uz naknadu) nekadašnji autohtoni način života u tom kraju?

Dakle, došli smo do zida. Uzalud svi elaborati i ekspertize. Uzalud i sve priče i želje. Da li je moguće da oni koji obrću veliki novac nađu interes u dugoročnom programu koji će omogućiti osiguranje egzistencije mnogim mještanima planinskih sela i da se postupno počne razvijati onaj dio gospodarstva usko vezan za turizam, a to su obiteljski pogoni koji će doprinijeti i pojavljivanju kupaca, a kojih je sve manje? Konačno se mora shvatiti da se ne može živjeti samo od trgovine. Bez proizvodnje i uslužnih djelatnosti nema napretka.

Preneseno iz lista Turist Turističke zajednice FBiH /skraćena verzija/

Kašalj je strahovito ubrzan i eksplozivan izdisaj, čiji je cilj izbaciti strane čestice (bakterije, viruse, čestice dima) koje dopiju u disajne puteve, ili pak ukloniti stvoreni sekret i sluz. To je nagli zvučni izdisaj, gdje je brzina izdahnutog zraka oko 100 puta veća nego u normalnom izdisaju. Često se javlja kao dodatni problem kod oboljenja uzrokovanih virusima, kao što su prehlada ili gripa, ali i u drugim stanjima ili kao posljedica uzimanja nekih lijekova (npr. antihipertenziva). Trebamo razlikovati različite vrste kašlja, a zatim ih odgovarajuće liječiti

Vrste

Fiziološki, kašalj je refleksna reakcija na nadražaj sluzokože bilo kojeg dijela disajnih putova, a za to mogu biti krive razne čestice prašine, dima, plinova ili zagađenja. To je obrambena fiziološka mjera koja treba osigurati prohodnost disajnih putova.

Ako je čest i tvrdokoran, jako umara pacijenta, jer pokreće mnoge grupe mišića (grudni koš, trbušne mišiće), ometa odmor i san, smanjuje apetit i obara otpornost cijelog organizma. Stoga svaki tvrdokorni kašalj treba razjasniti liječnik. Osim što je neugodan bolesniku, njime se iskašljavaju uzročnici bolesti, te direktno šteti i zdravim osobama u neposrednoj blizini oboljelog.

Faringealni ili ždrijelni - Suh, dosadan, češći noću, ponekad toliko dugotrajan da može izazvati povraćanje. Uzroci upale su u području nosa, sinusa, krajnika itd. Cijeđenje sadržaja iz sinusa, epifaringa niz ždrijelo, stalni je nadražaj.

Laringealni ili grkljanski - Sluznica grkljana je zbog upale (virusi, bakterije) otečena i otežan je protok zraka. Nakon teškog, čujnog udisaja, slijedi promukao kašalj, koji djeluje kao lavež, zbog otečenih glasnica.

Roditelji djece sklone laringitisu odmah moraju potražiti pomoć liječnika zbog mogućnosti gušenja, a terapija uključuje antihistaminike, antibiotike, kortikosteroide, kisik itd.

Hripavac, veliki kašalj - Akutna, infektivna respiratorna bolest uzrokovana mikroorganizmom bordetella pertusis. Zahvaljujući cijepljenju (Di Te Per Parper i Polio), čak i necijepljeni danas rijetko obolijevaju od hripavca.

Hronični produktivni kašalj - Kroničan i dugotrajan uz iskašljavanje, osobito ujutro, ukazuje na kronični bronhitis. Sadržaj koji se iskašljava može postati žuto-zeleni i gnojan kod bakterijskih infekcija.

Alergijski kašalj - Prate ga alergijske bolesti disajnog sustava - astma i alergijski rinitis.

Alergijski rinitis ili peludna hunjavica je alergijska bolest sluznice nosa i sinusa, kao reakcija na razne alergene poput peludi trava, stabala i korova, kućne prašine, grinju iz kućne prašine, životinjske dlake, perje, plijesni ili reakcija na sastojke prehrane (jaja, riba, meso, orasi, jagode itd).

Najčešće je sličan kihanju, uz svrbež u nosu, sluzavu sekreciju iz nosa, pečenje u očima i suzenje. Zbog grebanja u grlu kašalj se nastavlja u suho kašljanje.

Često se alergijski rinitis prošire na donje dišne putove, te prelaze u astmu, zbog čega je bitno na vrijeme početi liječenje.

Kašalj i kako ga liječiti

Smiriti ili potaknuti?

Kod svakog bolesnika koji kašlje važno je utvrditi i liječiti uzrok, a ako je potrebno primijeniti i simptomatsku terapiju. Kod podražajnog kašlja uzrokovano upalom gornjih dišnih putova, antibiotici se daju samo ako se procijeni da je uzrok bolesti bakterijski, a ne virusni.

Važno je osigurati prohodnost nosa, a zrak koji se udiše treba biti čist, ovlažen i zagrijan, kako bi se omogućilo disanje na nos. Kapljicama za nos smanjit će se otok sluznice nosa i sekrecija koja se cijedi u ždrijelo, pa će prestati razlog za podražajni kašalj.

Kada je uzrok kašlja nepoznat, a kašalj nije koristan, nego je smetnja i čak opasnost za bolesnika, treba ga umiriti lijekovima, bez obzira na njegov uzrok.

Ako je tvrdokoran, neproduktivan i suh, liječi se ili ublažuje antitusicima, koji djeluju na centar za kašalj u produženoj moždini ili na aferentne ili eferentne putove refleksa za kašalj.

Ako je produktivan, s iskašljajem zbog upale i otoka dišnih putova, liječi se sekretoliticima ili ekspektoransima, koji pomažu razvodnjavanju gustog, ljepljivog sekreta i tako olakšavaju iskašljavanje, smiruju kašalj i olakšavaju disanje.

Pacijent i okolina nikako ne bi smjeli pušiti. Prostorije moraju biti provjetrene, suhe, ne previše tople niti hladne. Važno je posavjetovati se s liječnikom i koristiti optimalne lijekove za kašalj. Kod kuće mogu se koristiti i biljni sirupi, eterična ulja, med (ako se ne radi o alergiji), čajevi itd.

Produktivni kašalj

Ekspektoransi ili sekretolitici (sredstva za iskašljavanje)

Ukoliko je u plućima prisutan sekret, govorimo o produktivnom kašlju, koji je za organizam koristan, jer omogućuje da se taj sekret izbaci iz dišnih puteva. Upravo zbog toga, treba ga potaknuti, a iskašljavanje olakšati uzimanjem određenih farmaceutskih pripravaka. Biljni lijekovi, najčešće čajevi i sirupi potiču sluznicu dišnih puteva da izlučuje više tekućine, koja omekšava gust i žilav sekret u plućima, razrjeđuje ga i tako čini lakšim za iskašljavanje. Sredstva kojima se potiče i olakšava iskašljavanje se nazivaju ekspektoransima. Postoji niz sintetskih preparata koji se izdaju na osnovu liječničkog recepta, ali i niz biljnih preparata. U tu svrhu se najčešće koriste ekstrakti:

- **Jagorčevine** - sadrži kemijske tvari (saponine) koje podražuju sluznicu želuca, te tako, posredno, potiče žlijezde u plućima da luče rijetki sekret i olakšavaju iskašljavanje.

- **Timijana** - potiče izlučivanje i razrjeđivanje sluzi u dišnim putevima, pa na taj način olakšava iskašljavanje, ali i ublažava upalu jer djeluje kao antiseptik.

- **Islandskog lišaja** - razrjeđuje sluz u dišnim organima, olakšava iskašljavanje i djeluje blago antibiotski.

- **Bršljana** - djelovanjem aktivnih tvari iz lista bršljana dolazi do razrjeđivanja bronhalne sluzi, ali i do opuštanja mišića dišnih puteva, te smirivanja kašlja.

Da bi djelovanje ekspektoransa bilo što djelotvornije, važno je uz njihovu primjenu u organizam unositi i veću količinu tekućine, koja će omekšati sekret i olakšati iskašljavanje. Omekšavanje sekreta i njegovo lakše iskašljavanje omogućuje i inhaliranje tople vodene pare u kombinaciji sa eteričnim uljima (timijan, eukaliptus, kamilica i slično). Primijetićete i da porcija tople supe nakon što je pojedete olakšava iskašljavanje, upravo zahvaljujući udisanju pare tokom jela.

Suhi kašalj

Antitusici (sredstva protiv kašlja)

Druga vrsta kašlja je suhi, nadražajni kod kojeg u dišnim putevima nije prisutan sekret koji treba iskašljati. Treba ga umiriti, jer izaziva bol, te iscrpljuje bolesnika. Sredstva koja se koriste za ublažavanje kašlja nazivamo antitusicima.

Antitusici se smiju koristiti samo u slučaju suhog kašlja. Ukoliko se upotrijebe u slučaju prisutnosti sekreta u plućima koji je potrebno izbaciti, mogu biti i štetni. Tada se iskašljavanje smanjuje, a zaostali sekret u plućima može biti podloga za razvoj bakterija koje mogu dovesti do ozbiljnih upala. Najčešće se, kao blaža sredstva protiv kašlja, koriste sirupi koji sadrže sluzi korijena i lista bijelog sljeza. Te sluzi oblažu sluznicu usta i grla, te na taj način umanjuju podražaj na kašalj, ali i štite sluznicu od daljnjeg isušivanja. Korisno je i održavati vlagu zraka u prostoriji u kojoj bolesnik boravi naročito u sezoni grijanja kada je zrak pretjerano isušeno. U tu svrhu mogu poslužiti električni ovlaživači zraka koji otpuštaju tačno određenu količinu vodene pare u prostoriju i u koje se mogu dodati eterična ulja, te efekat učiniti dvojakim istovremeno primijenivši i aromaterapiju.